

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничий факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: **«НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА
З ПРИРОДНИЧОЇ (ФІЗИЧНОЇ) ГЕОГРАФІЇ В ШКОЛІ:
ОРГАНІЗАЦІЯ, МЕТОДИ, ФОРМИ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи Geo1-M19
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Куліков Андрій Дмитрович

Керівник:
Чернюк Г.В., кандидат географічних наук

Рецензент:
Мендерецький В.В., доктор педагогічних
наук

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	5
1.1. Сутність поняття про науково-дослідницьку роботу у школі	5
1.2. Особливості ведення науково-дослідницької роботи учнів	7
1.3. Мотиваційні аспекти у науково-дослідницькій роботі учнів	10
1.4. Методи дослідження	12
1.5. Охорона праці та техніка безпеки при проведенні наукових досліджень	14
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ НАУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ В РАМКАХ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК	18
2.1. Організаційні аспекти конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт	18
2.2. Поняття про науково-дослідницьку роботу в рамках МАН	19
2.3. Методичні рекомендації до написання науково-дослідницької роботи з (природничої) фізичної географії	23
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ З ПРИРОДНИЧОЇ (ФІЗИЧНОЇ) ГЕОГРАФІЇ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	30
3.1. Геологічні дослідження	30
3.2. Геоморфологічні дослідження	38
3.3. Кліматичні (мікрокліматичні дослідження)	48
3.4. Гідрологічні дослідження	57
3.5. Ґрунтознавчі дослідження	67
3.6. Орієнтовна тематика учнівських науково-дослідницьких робіт фізико-географічного циклу	75
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасному суспільству з його швидкими змінами потрібні освічені, моральні, зацікавлені люди, які можуть самостійно приймати рішення в ситуації вибору, здатні до співпраці, відрізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, готові до міжкультурної взаємодії, володіють відчуттям відповідальності за долю країни, за її соціально-економічне процвітання, здатні оперативно сприймати й творчо працювати з інформацією, що постійно оновлюється. Відповідати цим високим вимогам сьогодні може лише людина, яка оволоділа навичками наукового мислення. Враховуючи те, що пріоритетні способи мислення формуються в ранньому підлітковому віці, стає зрозумілим, що навички науково-дослідної діяльності необхідно формувати ще в школі.

Головною **метою** роботи є суспільно-географічне дослідження науково-дослідницької роботи з фізичної географії у сучасній школі, її основних форм і напрямків.

Об'єктом дослідження є науково-дослідницька робота з (природничої) фізичної географії у сучасній школі, а **предметом** дослідження – методичні особливості ведення науково-дослідницької роботи за основними формами і напрямками фізико-географічних досліджень.

У процесі дослідження використовувались як загальнонаукові, так і спеціальні методи. Під час дослідження ведення науково-дослідницької роботи з (природничої) фізичної географії було використано: літературний, описовий, науково-дослідницький методи.

Для досягнення мети необхідно було розв'язати наступні **завдання**:

- розкрити сутність поняття «науково-дослідницька робота з фізичної географії»;
- проаналізувати особливості та проблеми організації науково-дослідної роботи учнів у сучасній школі;

- охарактеризувати мотивацію науково-дослідної діяльності учнів як запоруку успішності в навчальній і позанавчальній роботі;
- проаналізувати методичні особливості написання учнівських наукових робіт по лінії МАН як однієї з основних форм науково-дослідницької роботи старшокласників;
- розробити тематику учнівських науково-дослідницьких робіт фізико-географічного циклу.

Практичне та наукове значення. Результати наукового дослідження можуть бути використані вчителями географії, біології, ентузіастами-краєзнавцями для ведення систематичної наукової фізико-географічної діяльності.

Структура та обсяг роботи. Наукова робота викладена на 83 сторінках машинописного тексту та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 54 найменування та додатків.

ВИСНОВКИ

В результаті наукових досліджень, нами були встановлені наступні висновки.

Щоб сприяти розвитку творчої особистості, методистами та педагогами розробляється система організації науково-дослідницької діяльності учнів з географії. Ця система містить вимоги до розвитку творчих можливостей дітей:

від занять мистецтвом до виконання наукових робіт і дослідницьких проектів; орієнтує на створення умов для досягнення випускниками підвищеного рівня освіченості, який відрізняється від базового не стільки обсягом знань, скільки орієнтацією на оволодіння методологічними знаннями та способами продуктивної діяльності.

Науково-дослідницьку роботу з учнями можна проводити за такими напрямками як дослідницька діяльність, що доповнює навчальний процес через факультативи, спецкурси, творчі конкурси та науково-дослідницька діяльність, що здійснюється паралельно до навчального процесу через конкурси науково-дослідницьких робіт різного рівня.

Науково-дослідницьку діяльність з фізичної (природничої) географії розглядають як:

- невід'ємну (а не додаткову) складову навчально-виховного процесу;
- логічне продовження науково орієнтованої навчальної праці;
- найбільш ефективний спосіб формування науково орієнтованого мислення;
- процес перманентний, що знаходить своє виявлення в різних формах залежно від віку, виду навчальної діяльності, особливостей мислення;
- особливий, специфічний вид навчальної діяльності, у процесі якої учень, використовуючи теоретичні та практичні знання, уміння й навички, знаходить розв'язання певної наукової (теоретичної або прикладної) проблеми.

Велика роль в успішній науковій діяльності учнів надається мотивації цієї діяльності. Ця рушійна сила на різних рівнях має різну назву – допитливість, пізнавальний інтерес, жадання знань, пристрась тощо. Пристрасна спрямованість до галузі пізнання, настанова на творчість визначають головний напрям науково-дослідницької діяльності учня. Цілеспрямованість припускає вміння правильно організувати й розподіляти в часі свою працю, бачити перспективу роботи, її послідовні етапи.

Основною формою ведення науково-дослідницької роботи з фізичної (природничої) географії є написання та захист учнівських наукових робіт в рамках Малої академії наук. До роботи в наукових товариствах географії Малої академії наук (МАН) при школах і закладах позашкільної роботи з учнівською молоддю залучаються як правило учні 9-11 класів з метою розширення у їх свідомості географічної картини світу та оволодіння основами методики здійснення науково-дослідницької роботи у різних галузях сучасної географічної науки.

Основними напрямками науково-дослідницької роботи з природничої (фізичної) географії у сучасній школі є: геологічні, геоморфологічні, кліматичні (мікрокліматичні дослідження), гідрологічні, ґрунтознавчі дослідження.

Розроблено тематику учнівських науково-дослідницьких робіт фізико-географічного циклу, яка містить 45 тем за основними напрямками науково-дослідницької діяльності старшокласників у сучасній школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андриенко Т.Л., Плюта П.Г. и др. Социально-экологическая значимость природных заповедных территорий Украины. – К. : Наукова думка, 1991. – 155 с.

2. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. – М.: ГУГК, 1978. – С. 78-104.
3. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. – К. : Ін-т туризму, 1998. – 130 с.
4. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2005. – 395 с.
5. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. – К. : Ін-т туризму, 1998. – 130 с.
6. Беручашвили Н.Л., Жучкова В.К. Методы комплексных физико-географических исследований: Учебник. – М. : Изд-во МГУ, 1997. – 320 с.
7. Беттен Л. Погода в нашей жизни. – М.: Мри, 1985. – 224 с.
8. Білецька Г. А. Рекреаційні ландшафтні ресурси Хмельницької області / Г. А. Білецька // Науковий вісник НЛТУ України. - Л., 2008. - Вип. 18. – С. 81-85.
9. Будыко М.И. Климат и жизнь. – Л.: Гидрометеоздат, 1971. – 240 с.
10. Галант Т.Г., Гуревич Е.М. Практические занятия по землеведению и краеведению. – М. : Просвещение, 1988. – 110 с.
11. Географічна енциклопедія України: в 3-х т. /Редкол.: О.М. Маринич (відп. ред.) та ін. – К. : «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 1989-1993. Т.3. : П-Я. – 480 с.: іл. – (в опр.).
12. Геренчук К.І., Раковська Е.М., Топчієв О.Г. Польові географічні дослідження. – К. : Вища школа, 1975. – 248 с.
13. Гледко Ю.А., Кухарчик М.В. Общее землеведение: Курс лекций / Ю.А. Гледко. – Мн. : БГУ, 2005. – 290 с.
14. Данилова Н.А. Климат и отдых в нашей стране. – М.: Мысль, 1980. – 155 с.
15. Денисик Г.І. Природнича географія Поділля. – Вінниця: ЕкоБізнесЦентр, 1998. – С.74-80.

16. Заставецька О. В. Географія Хмельницької області. Навчальний посібник для учнів 8-9 класів / О.В. Заставецька, Б.І. Заставецький, І.Л. Дітчук. – Тернопіль, 1995. – 96 с.
17. Землеведение: Учеб. пособие для студ. вузов / Ю.П. Селиверстов, А.А. Бобков. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 304 с.
18. Казімірова Л.П. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва Хмельницької області / Серія «Terra in-cognita: Хмельниччина». – Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2006. – 228 с.
19. Касіяник І. П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм. Практикум: Навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2007. – 76 с., Кол. вставка.
20. Климатический атлас УССР. – Л.: Гидрометеиздат, 1968. – 348 с.
21. Ковальчук І. П. Регіональний еколого-геоморфологічний аналіз / І. П. Ковальчук. – Львів : Ін-т українознавства, 1997. – 440 с.
22. Колотова Е.В. Рекреационное ресурсведение. Учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 1998.
23. Костриця М.Ю. Практикум з географічного краєзнавства. – К. : Радянська школа, 1979. – 160 с.
24. Краткий агроклиматический справочник Украины. Под ред. К.Т. Логвинова. – Л. : Гидрометеиздат, 1976. – 256 с.
25. Крачило Н.П. География туризма. – К. : Вища шк., 1987. – 208 с.
26. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм. – К. : Вища школа, 1994. – 188 с.
27. Купач Т.Г., Дем'яненко С.О. Польові природничо-географічні дослідження територій: навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «географія» та «освіта». – К., 2017. – 80 с. (з табл., картами та рис.)
28. Левківський С. С., Хільчевський В. К., Ободовський О. Г. та ін. Загальна гідрологія. Підручник / За ред. Лисогора С. М. – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 264 с.
29. Любіцева О.О. Стан геокультурних досліджень в Україні //Вісник Київського університету. Географія.–К. : ВЦ «Київський університет»,

1999. – Випуск 45. – С. 17.
- 30.Масляк П. О. Рекреаційна географія: навч. посіб. / П. О. Масляк. – К. : «Знання», 2008. – 343 с.
- 31.Мошак Мирослав. Сатанівська здоровниця та подорож туристичними стежками Поділля. – Кам'янець-Подільський, 2008. – 56 с
- 32.Національний Атлас України. – К. : ДНВП «Картографія», 2009. – 440 с.
- 33.Николаенко Д.В. Рекреационная география: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2001. – 288 с.
- 34.Никонова М. А. Практикум по географическому краеведению: Учеб. пособие. «География». – М.: Просвещение, 1985. – 127 с.
- 35.Обозний В. В. Краєзнавство: Навчальний посібник-практикум. – 2-е вид., доп. – К.: Науковий світ, 2004. – 240 с.
- 36.Олійник Я.Б., Федорищак Р.П., Шищенко П.Г. Загальне землезнавство. – К. : 2003. – 247 с.
- 37.Новодран О. В. Сучасний стан, вивченість та перспектива використання мінеральних вод Хмельницької області / О. В. Новодран, О. М. Нікіпелова, К. Е. Беленький // Медицинская реабилитация, курортология и физиотерапия. – 2001. – №2. – С. 36-40.
- 38.Никонова М. А. Практикум по географическому краеведению: Учеб. пособие. «География». – М. : Просвещение, 1985. – 127 с.
- 39.Обозний В. В. Краєзнавство: Навчальний посібник-практикум. – 2-е вид., доп. – К. : Науковий світ, 2004. – 240 с.
- 40.Півошенко І.М. Практикум загального землезнавства. – Вінниця : ВДПУ, 2002. – 206 с.
- 41.Прикладная климатология // Сб. – М.: Гидрометеиздат, 1977. – Вып. 391.
- 42.Природа Украинской ССР. Климат. – К.: Наукова думка, 1984. – 232 с.
- 43.Природа Хмельницької області / Під ред. К.І. Геренчука. – Львів : Вища школа. Вид-во Львів. ун-ту, 1980. – 152 с.
- 44.Ратобылский Н.С., Лярский Н.А. Общее землеведение и краеведение. – Минск : Выш. шк., 1976. – 416 с.

- 45.Рєпніна В. Краєзнавчо-пошукова діяльність учнів у позашкільному закладі // Географія та основи економіки в школі. – 2000. – № 1. – С. 34-35.
- 46.Русанов М.Г. Землезнавство і краєзнавство. – К. : «Знання», 1970. – 268 с.
- 47.Токманов О.І. Клімат // Природа Хмельницької області. – Львів: Вища школа, 1980. – С. 52-65.
- 48.Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник. – 2-ге вид., виправл. / Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. – К. : «Знання», 2008. – 575 с.
- 49.Хаєцький Г. С. Аквальні і водно-болотні антропогенні ландшафти Поділля: Автореф. дис. канд. геогр. наук: 0.11 / Г. С. Хаєцький; Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. - Чернівці, 2006. – 20 с.
- 50.Царик Любомир, Чернюк Ганна Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки та аналізу (на прикладі Тернопільської області). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 188 с.
- 51.Хмельницька обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г. Шевченка – [Електор. Ресурс]. – Режим доступу: <http://odb.km.ua>
- 52.Інтернет-портал Летичівського району. – [Електор. Ресурс]. – Режим доступу: <http://letychiv.ucoz.ua>
- 53.Сайт Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника. Про музей. – [Електор. Ресурс]. – Режим доступу: <http://museum.k-p.km.ua>
- 54.<http://uk.wikipedia.org/wiki/Кам'янець-Подільський>

Додаток А

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Хмельницької облдержадміністрації
Хмельницьке територіальне відділення Малої академії наук України
Кам'янець-Подільське міське наукове товариство учнів МАН